

Inkeriläisten vakkove

MARTTI HAAVIO *Kuolematonten lehdot*. Werner Söderström Osakeyhtiö, Porvoo 1961. 152 s.

»Kuolematonten lehdot» ei ole tavanomainen uskontotieteellinen tutkimus. Monen mielestä siinä toteutettu menetelmä varmaan soti kaikkia perinnäisiä sääntöjä vastaan, niin kuin tekijäkin, akateemikko Martti Haavio, teoksen johdannossa huomauttaa. Haavio on hylännyt vanhan ja koetellun geneettisen metodin ja osoittaa, että fenomenologian avulla, pelkkiä ilmiöitä sinänsä tutkimalla, voidaan päästä milteipä hätkähdyttäviin tuloksiin. Hän rinnastaa kaksi ajallisesti ja paikallisesti toisilleen kaukaista fenomeenia, inkerikkojen vakkatilaisuudet, *vakkovel*, ja muinaiskreikkalaisten Dionysoksen kulttinenot, ja osoittaa kummankin instituution sekä yksityispiirteissä että yleisrakenteessa yhtäläisyyksiä, joista lukijan on pakko tehdä historiallisiakin päätelmiä; siitä huolimatta, että fenomenologialle — niin kuin tekijä painottaa — ei periaatteessa ole historiaa olemassa.

Alkupuolella teosta esitellään vain Inkerissä täydellisenä säilynyt Sämpsöi Pellervaisen runo, jota inkerikkoneidot lauloivat kesäisissä vakkajuhlissaan kylän pyhässä lehdossa. Ensin laulettiin alkuosa ns. Ukko-virttä, jossa Ukkoa kutsutaan juhla-arterialle. Tätä seurasi itse Sämpsöin herätysvirsi: Sämpsöi makaa sängyssään. Sitä saapuvat herättämään esim. personoidut Tuuloi, Sutoi, Jänöi, Kesoi. Sämpsöi kieltäytyy aluksi nousemasta, mutta suostuu, kun Kesoi saapuu herättelemään, koska tämä virvoittaa luonnon ja nuoret neidot. Sämpsöin herätysvirren jälkeen rukoiltiin: »Pyhä Ukko armollinen, anna maillesi makua, pelloillesi pehmitystä».

Sämpsöin herätys on alkukantainen näytelmä; virsi on näytelmän libretto. Runon symbolikieltä selvitellessään Haavio osoittaa fenomenologiaan turvautu-

matta, että Sämpsöin herättäjän nimet ovat käänöslainoja germaanisista kuu-kaudennimistä. Vrt. Tuuloi = Windmonat, Sutoi = Wolfsmonat, Jänöi = Hasenmaen, Kesoi = Brachmonoth.

Tutkimuksen varsinainen fenomenologinen osa alkaa salaperäisen nukkuvan Sämpsöin henkilöllisyyden ongelmasta: kuka tai mikä oli Sämpsöi Pellervainen. Rinnastaessaan Sämpsöin Dionysokseen Haavio ei tyydy ammentamaan tietoja yksinomaan klassisen mytologian valmiista esityksistä, vaan turvautuu niin paljon kuin mahdollista alkuteksteihin. Tuskinpa paralleelisuus olisi muutoin selväpiirteisesti hahmottunutkaan. Rinnastukset ovat yksityiskohtaisia. Sämpsöi on Pellervainen, siis pelteen poika; *pelle* merkitsee mm. 'lös jord'; vrt. *Arhippainen Miihkali* 'Miihkali Arhipan poika'. Dionysos on Semelen poika; *semele* on 'maa'. Sämpsöi on kaislajumala. (Haavio osoittaa, että Sämpsöi on jumala; identtinen sen Ukon kanssa, jota inkerikkoneidot kutsuivat juhliinsa ja jota he rukoilivat: »Anna maillesi makua, pelloillesi pehmitystä».) Vrt. *sämpsyykkä* 'metsäkaisla'. Dionysos on myös kaislajumala. Dionysoksen epiteetti *Fleus* on 'kaisla'.

Paralleelisuus ei rajoitu vain yksityiskohtiin. Inkeriläinen vakkaperinne muistuttaa yleishahmoltaan inkerikkalaista. Hevaan Lentissä vietettiin vakkovetta, kylän kulttijuuhlaa, pyhässä lehdossa Petron päivänä heinäkuussa. Kylän asukkaat muodostivat kulttiryhmän. Juhlaan kutsuttiin Ukko-Sämpsöi nauttimaan yhteisesti kerätystä antimista, varsinkin oluesta. Siellä näyteltiin jumalan herätysnäytelmä (vrt. alkuun). Kreikkassa viettivät *thiasos-* tai *speira-*ryhmät vuotuisjuhlaa pyhissä lehdossa. He kutsuivat juhlaansa Dionysoksen, jolle tarjottiin osa yhteisesti kerätystä viinistä.

Näyteltiin jumal-lapsen herätysnäytelmä. Tässä vain murto-osa Haavion rinnastuksista; nämäkin osoittavat, millaisista yhtäläisyyksistä on kysymys.

Juhlien näyttämönä oli pyhä lehto, muinaisyhteisön pyhäkkö, johon kokoonnuttiin suorittamaan riittejä. Se oli 'alkulehdon' kuva; esim. sen lehdon, jossa (1. Mooseksen kirjan mukaan) »Herra Jumala käyskenteli illan viileydessä». Useilla Euroopan ja Aasian kansoilla on omat myyttinsä. Kun ihmiset kokoontuivat tietäen tai tietämättään 'alkulehtoon', he »oleskelivät hartain

mielin tämän päivän sillä paikalla, jossa 'Herra Jumala käyskenteli illan viileydessä'. He seurustelivat jumalan kanssa, toivat hänelle antimensa ja tunnustautuivat hänen vasalleikseen».

Haavion esitys huipentuu pyhän lehdon perimmäisen aatteen ilmentämiseen: kosmiseen alkulehtoon. Kirja on painoasultaan ja tyyliältään taideteos. Sen tutkimustulokset muodostavat selkeän harmonian, jota on epämiellyttävää häiritä, siitä huolimatta että kaikki rinnastukset eivät varmaan jokaisen mielestä tunnu aivan kiistattomilta.

SAKARI VIHONEN